

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/D2026-86-289>

УДК 338.48:719(477.85)

СУСПІЛЬНО-ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ПАЛАЦОВО-ЗАМКОВИХ КОМПЛЕКСІВ БУКОВИНИ У СТРУКТУРІ ПОДІЛЬСЬКО-БУКОВИНСЬКОГО ТУРИСТИЧНОГО КЛАСТЕРУ

SOCIO-HISTORICAL PREREQUISITES FOR THE FORMATION OF PALACE AND CASTLE COMPLEXES OF BUKOVYNA IN THE STRUCTURE OF THE PODILLIA-BUKOVYNA TOURISM CLUSTER

Теплюк Олександр Анатолійович

аспірант,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-8170-5756>

Tepliuk Oleksandr

Taras Shevchenko National University of Kyiv

У статті досліджено суспільно-історичні передумови формування палацово-замкових об'єктів Буковини як складової ресурсної бази палацово-замкового туризму Подільсько-Буковинського туристичного кластеру. Розкрито вплив прикордонного положення регіону, зміни політичних юрисдикцій, поліетнічної структури населення, діяльності землевласницьких, адміністративних і церковних еліт на характер палацово-замкового будівництва. Обґрунтовано відмінність буковинської моделі від подільської та встановлено значення історично сформованої спадщини для сучасної туристичної атрактивності, тематичної маршрутизації, збереження й популяризації об'єктів. Доведено, що суспільно-історичні чинники визначають не лише генезу палаців і замків, а й можливості їх інтеграції в кластерну модель розвитку туризму в умовах повоєнного відновлення України.

Ключові слова: Буковина, палацово-замковий туризм, ресурсна база туризму, Подільсько-Буковинський туристичний кластер, суспільно-історичні передумови, культурна спадщина, туристична атрактивність.

The article examines the socio-historical prerequisites for the formation of palace and castle objects of Bukovyna as a component of the resource base of palace and castle tourism within the Podillia-Bukovyna tourist cluster. The relevance of the study is determined by the need to reinterpret cultural heritage as a strategic resource for regional recovery, sustainable tourism development and spatial integration of destinations in post-war Ukraine. The purpose of the article is to identify the key historical, political, social and cultural factors that influenced the emergence, functions and contemporary tourist value of palace and castle heritage in Bukovyna. The study applies historical-genetic, comparative, systemic and cluster approaches. They make it possible to analyse the connection between the borderland position of Bukovyna, changes in political jurisdiction, the polyethnic structure of society, the activity of administrative, ecclesiastical and landowning elites, and the specific character of local palace and castle construction. The results show that the Bukovynian model differed from the Podillian one. While Podillia was shaped mainly by strong military and defensive imperatives, Bukovyna developed under the influence of borderland contact, cultural transfer, administrative transformations and elite residential practices. This produced a more functionally diverse and narratively complex heritage. The article argues that the tourist attractiveness of palace and castle objects in Bukovyna is based not only on their architectural value, but also on their ability to represent regional identity, multicultural interaction and historical continuity. In the framework of the cluster approach, these objects can be interpreted as elements of a connected tourist system that supports thematic routing, destination branding and the diversification of cultural tourism products. The practical value of the study lies in the possibility of using its results for heritage interpretation, the development of tourist routes, regional promotion, adaptive reuse of historical objects and the formation of post-war strategies for the preservation and popularisation of palace and castle heritage in Bukovyna.

Keywords: Bukovyna, palace and castle tourism, tourism resource base, Podillia-Bukovyna tourism cluster, socio-historical prerequisites, cultural heritage; tourist attractiveness.

Постановка проблеми. У сучасному міжнародному дискурсі спадщина дедалі частіше осмислюється як інструмент не лише культурної репрезентації, а й просторового відновлення, соціальної консолідації та економічної ревіталізації посткризових територій. Для України, що входить у фазу повоєнного переосмислення моделей регіонального розвитку, це особливо актуалізує потребу в новому прочитанні історико-культурних ресурсів як основи сталого туризму. У цьому контексті палацово-замкові об'єкти Буковини становлять не периферійний фрагмент локальної спадщини, а специфічну складову ресурсної бази Подільсько-Буковинського туристичного кластеру, сформовану під впливом складної взаємодії політичних режимів, соціальних трансформацій, прикордонної мобільності та культурного посередництва.

Прикордонне положення Буковини визначило характер палацово-замкового будівництва як менш одновимірною оборонного, ніж на Поділлі, і водночас більш інтегрованого в репрезентативні, адміністративні та символічні функції влади. Якщо для Поділля вирішальними були тривалі воєнні загрози та фортифікаційна логіка фронтиру, то буковинська модель формувалася на перетині імперських юрисдикцій, поліетнічного середовища, змін еліт та практик просторового контролю. Саме тому сучасна туристична атрактивність палацово-замкових об'єктів Буковини ґрунтується не лише на архітектурній цінності, а й на здатності цих об'єктів репрезентувати багатозарову історію прикордоння, культурні трансфери та регіональну ідентичність.

У межах кластерного підходу суспільно-історичні передумови мають розглядатися як механізм формування тематично пов'язаного, просторово інтегрованого та нарративно диференційованого туристичного продукту. Відповідно, їх осмислення є важливим для стратегій збереження, інтерпретації, брендування та адаптивного використання спадщини. Попри наявність праць з історії окремих пам'яток і регіональної архітектури, в академічній літературі досі бракує досліджень, які б системно поєднували соціоісторичну генезу палацово-замкових об'єктів Буковини з кластерною логікою розвитку туризму, порівняльним аналізом із Поділлям та викликами повоєнної трансформації туристичного простору України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналізуючи наявні дослідження та публікації можна виокремити кілька тематичних блоків, які лише частково перетинаються між

собою. Перший блок становлять дослідження замкового туризму та ресурсного потенціалу історико-культурної спадщини, у яких В. Антоненко, В. Хуткий, Д. Мельник [1] зосереджуються на Подільсько-Буковинському туристичному кластері, логістичному потенціалі ключових замкових об'єктів і проблемах їх збереження, тоді як О. Ю. Бордун і С. В. Білоус [2] розглядають замковий туризм у ширшому контексті стратегічного розвитку західного регіону України. На відміну від них, Р. Підставка [8] акцентує інституційно-прикладний вимір регіонального замкового туризму, а Н. Паньків і В. Сагайдак [5] інтерпретують культурно-пізнавальний туризм крізь призму культурної спадщини, структури туристичного продукту та сучасних тенденцій його організації. Другий блок утворюють праці, у яких культурна спадщина аналізується вже не як сукупність окремих об'єктів, а як чинник кластерного розвитку й конкурентоспроможності територій: Á. Martínez-Pérez, D. Elche, P. M. García-Villaverde, G. Parra-Requena [11] пов'язують ефективність культурно-туристичних кластерів із соціальним капіталом та інституційними зв'язками, тоді як F. G. Alberti і J. D. Giusti [9] показують, що спадщина може інтегруватися в кластерну модель регіональної конкурентоспроможності. Окремий аналітичний ракурс пропонують А. Belal і Е. Shcherbina [10], які переносять фокус на проблеми повоєнного відновлення спадщини, її інвентаризації, пріоритезації та управління. Отже, українська література краще висвітлює ресурсно-туристичний і регіонально-прикладний виміри, тоді як міжнародна – концептуальні зв'язки між спадщиною, кластеризацією, інноваційністю та відновленням територій.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас малодослідженим залишається саме той аналітичний рівень, який є визначальним для заявленої теми статті: у науковій літературі бракує системного поєднання суспільно-історичної генези палацово-замкових об'єктів Буковини з їх інтерпретацією як складової ресурсної бази палацово-замкового туризму в межах Подільсько-Буковинського туристичного кластеру. Недостатньо розкрито, яким чином прикордонне положення Буковини, зміна політичних юрисдикцій, поліетнічна структура регіону та трансформація елітних резиденційних практик сформували специфічний, відмінний від Поділля, тип палацово-замкової спадщини; ще менш опрацьованим є питання, як ці передумови конвертуються у сучасну туристичну

атрактивність, маршрутизацію, брендування території та стратегії збереження в умовах повоєнного відновлення. Поглиблення потребує також компаративний аналіз Буковини й Поділля, а також перехід від опису окремих об'єктів до пояснення їх функціональної ролі в кластерній моделі розвитку туризму.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є виявлення та наукове осмислення суспільно-історичних передумов формування палацово-замкових об'єктів Буковини як важливої складової ресурсної бази палацово-замкового туризму в Подільсько-Буковинському туристичному кластері. Особливу увагу зосереджено на визначенні впливу прикордонного положення Буковини, політико-адміністративних трансформацій, соціальної структури та історико-культурних процесів на характер виникнення і сучасну туристичну атрактивність цих об'єктів. Стаття також спрямована на обґрунтування можливостей інтерпретації виявлених передумов у межах кластерного підходу до розвитку туризму, збереження й популяризації спадщини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Буковинський сегмент палацово-замкової спадщини сформувався не як периферійне відгалуження подільської фортифікаційної системи, а як окрема прикордонна модель. Її визначили зміна юрисдикцій, поліетнічна соціальна структура, сильна роль церковної та земельної еліти, а також нерівномірна просторова концентрація об'єктів. Саме тому сучасний туристичний потенціал Буковини спирається не на кількість фортець, а на поєднання оборонних, резиденційних і культурно-репрезентативних наративів, що робить її комплементарною до подільського сегмента кластера, а не дублюючою.

Формування палацово-замкових об'єктів Буковини визначалося насамперед прикордонністю. Регіон тривалий час перебував на

стику молдавського, османського, австрійського, румунського та східноєвропейського політичних просторів. За таких умов будівництво мало не лише оборонну, а й контрольну, комунікаційну та репрезентативну функції. У межах сучасної Чернівецької області найвиразніше це видно на прикладі Хотина. Він поєднував роль прикордонного міста, транзитного ринку і воєнного вузла на Дністрі. Отже, прикордонність діяла тут як механізм функціональної гібридизації. Вона зумовлювала не тільки спорудження укріплень, а й постійне перепрофілювання об'єктів залежно від зміни політичного режиму (рис. 1). Для туризму це має прямий наслідок. Сучасна атрактивність виникає не лише з матеріальної форми твердині, а й з історії переходів, битв, торгівлі та символічного контролю простору. Саме тому буковинська спадщина добре працює у форматі культурно-пізнавального і подієвого туризму, де відвідувач сприймає об'єкт як концентрат прикордонної історії, а не лише як архітектурний артефакт [1].

На відміну від Буковини, Поділля тривалий час розвивалося як щільніше мілітаризований фронтір. Там переважали фортеці, замки та укріплені міста, підпорядковані логіці довгого воєнного протистояння. У Буковині ж після входження до габсбурзького простору посилювався інший вектор. Частина об'єктів перейшла від прямої оборони до адміністративного та церковного представництва. Саме тому для регіону характерна менша щільність фортифікацій, але вища частка гібридних об'єктів, де оборонні, резиденційні та інституційні функції накладаються одна на одну. Резиденція митрополитів Буковини і Далмації є показовим прикладом такої трансформації. Вона репрезентує вже не воєнний, а владно-символічний спосіб організації простору. Для туристичної географії це означає важливу відмінність. Поділля легше читається як лінійний ланцюг фортифікацій, тоді як Буко-

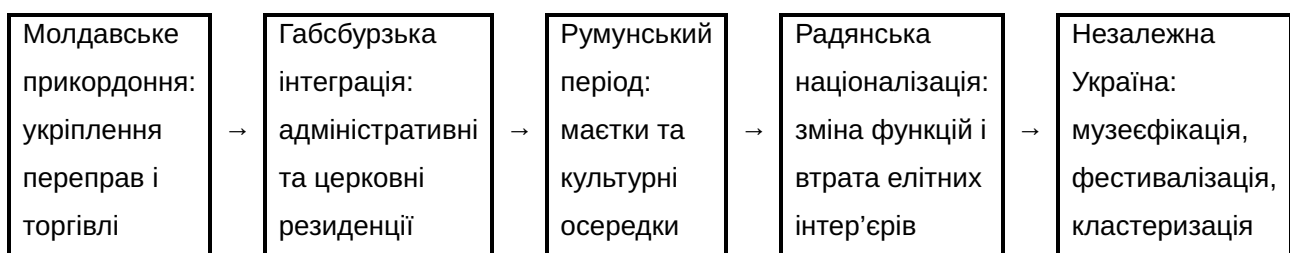

Рис. 1. Етапи суспільно-історичної трансформації палацово-замкової спадщини Буковини як туристичного ресурсу

Джерело: сформовано автором на основі [1; 5; 9; 11; 12]

вина вибудовує багат шаровий маршрут із чергуванням фортеці, резиденції, маєтку і міського культурного центру. Саме ця різниця зумовлює потребу в різних моделях інтерпретації та просування території [2].

Не менш важливим чинником була соціальна структура регіону. На Буковині палацово-замкові об'єкти формувалися під впливом кількох груп патронів. Це були військово-адміністративні еліти, православна церковна ієрархія, великі землевласники, а згодом заможні міські та напівміські власники маєтків. У такій конфігурації архітектура ставала інструментом не лише безпеки, а й легітимації статусу. Резиденція митрополитів Буковини і Далмації є найвиразнішим прикладом. Її поява означала інституціоналізацію церковної влади у просторі краю та матеріалізацію престижу, який мав бути видимим для міста, держави і конфесійної спільноти. У межах ресурсного підходу це особливо важливо. Туристичну цінність створює не одна лише архітектурна якість, а поєднання форми, патронату і соціальної функції. Чим чіткіше об'єкт репрезентує певний режим влади або тип елітної присутності, тим вищий його інтерпретаційний потенціал для екскурсійного продукту, тематичного маршруту і брендваної дестинації [6].

Порівняно з Поділлям, де замкова мережа значною мірою пов'язана з магнатським землеволодінням і приватними оборонними резиденціями, на Буковині відчутнішою була поліетнічна та багатоканальна система патронату. Це видно на прикладах палаців Оренштайнів у Сторожинці, Криштофовичів у Карапчеві та родини Гроссу в Банилові-Підгірному. Вони виникали не як фортеці фронтиру, а як знаки елітного стилю життя, контролю над землею, лісом і місцевим соціальним простором. Їх подальша націоналізація і переобладнання під коледж, школу чи амбулаторію не скасували первісного статусного змісту. Навпаки, додали новий шар суспільної біографії. Для туризму це означає, що буковинські палаци потребують не воєнної, а соціально-історичної інтерпретації. Тут важливими стають сюжети про еліти, меценатство, багатокультурне середовище, практики повсякденності та трансформацію власності. У Поділлі домінує нарратив твердині. У Буковині значущішим є нарратив соціальної присутності та культурного посередництва. Така різниця формує різні моделі екскурсійного тексту і різну структуру туристичної мотивації [8].

З позицій туристичного ресурсознавства буковинські палацово-замкові об'єкти доцільно розглядати як систему щонайменше трьох типів. Перший тип становлять оборонні вузли, пов'язані з контролем переправ, торгівлі та воєнного руху. Другий тип утворюють репрезентативно-адміністративні та церковні резиденції. Третій тип охоплює садибно-палацові комплекси локальної еліти з парками і господарськими територіями. Така типологія важлива, бо вона пояснює нерівномірність просторового розміщення. Оборонні об'єкти тяжіють до річкових і транзитних коридорів. Резиденції концентруються в адміністративних вузлах. Палацові маєтки тяжіють до лісових і передгірних зон, де поєднувалися земельна власність, рекреаційна привабливість і близькість до Чернівців. У сучасному туристичному плануванні це дає змогу формувати не один універсальний маршрут, а кілька функціонально різних підмереж: оборонну, резиденційну та садибну. Саме така структура більше відповідає природі буковинської спадщини, ніж механічне копіювання подільської моделі «ланцюга фортець» [1; 5].

Для Поділля характерна інша просторово-функціональна логіка. Там щільніше представлено ланцюги фортець і замкових міст, які легко зчитуються як один маршрутний каркас. Буковина не має такої концентрації. Її перевага в іншому. Вона пропонує дисперсну, але тематично різноманітну мережу. У межах одного короткого «туристичного плеча» поєднуються фортифікація, елітна садиба, університетський комплекс, парк, локальна гастрономія і транскордонний культурний контекст. Саме тому буковинський простір краще працює не в моделі «коридору», а в моделі «вузла і супутників», де Чернівці та Хотин виконують функцію опорних центрів, а дрібніші палацові об'єкти – функцію тематичних відгалужень. Для кластерної організації це принципово. Така конфігурація стимулює короткі подорожі, мікромаршрути і комбіновані продукти з високою часткою локального сервісу. Тобто просторово менш концентрована спадщина може генерувати не менший, а інколи й складніший туристичний продукт, якщо її правильно пов'язати зі структурою мобільності і розселення [3].

Історична функція стає туристичним ресурсом лише тоді, коли її можна інтерпретувати, візуалізувати і включити в послідовний маршрут. Для Буковини тут діють щонайменше чотири сильні нарративи. Перший – прикордонний. Другий – імперсько-адміністративний.

Третій – конфесійно-репрезентативний. Четвертий – повсякденно-елітний, пов'язаний із садибною культурою, парками та стилем життя. На відміну від Поділля, де домінує образ військової твердині, Буковина має працювати з багатозоровою автентичністю. Тут важливо не спрощувати спадщину до одного сюжету. Навпаки, слід показувати, як один і той самий об'єкт змінював функції, власників і соціальні сенси. Такий підхід відповідає сучасній логіці культурно-пізнавального туризму, де цінність створює не одиничний експонат, а зв'язок між спадщиною, місцевою спільнотою, інтерпретацією і сервісом. Саме на цьому наполягає й міжнародний дискурс туризму і культури, який розглядає їх не окремо, а як взаємозалежні сфери розвитку дестинації [5; 12]

У буковинському випадку автентичність не зводиться до первісної функції. Багато об'єктів пережили радянську націоналізацію, зміну власника і нове використання. Резиденція стала університетським комплексом. Палаці в сільській місцевості були перетворені на школи, коледжі, амбулаторії. Для класичного охоронного підходу це може виглядати як втрата. Для сучасного туризмознавства це також ресурс, якщо зміна функції не знищила читабельність місця. Тоді об'єкт отримує додатковий шар біографії. Хотин сьогодні працює не лише як фортеця, а й як простір фестивалів, кінообразів, музейних практик і масових подій. Сільські палаці, навпаки, мають нижчу масовість, але здатні генерувати камерний, освітній і меморіальний формат відвідування. Отже, найсильніша туристична атрактивність Буковини полягає в нарративній густоті. Вона не копіює подільську видовищність, а пропонує більш складне поєднання історії, ландшафту, автентичності та соціальної пам'яті [4; 12]

У межах Подільсько-Буковинського туристичного кластеру буковинські об'єкти слід трактувати як комплементарні, а не дублюючі. Їхнє завдання не повторювати подільський образ великої фортеці, а додавати інші функції і темпи сприйняття. Хотин може виконувати роль прикордонного «якоря» кластера. Резиденція митрополитів – роль статусного культурного центру міжнародного рівня. Палаці Сторожинця, Карапчева чи Банилова-Підгірного – роль локальних супутників для коротких виїздів, освітніх турів і повільної мобільності. У такій системі ключовим стає не окремий об'єкт, а якість міжоб'єктних зв'язків. Саме тому кластер потребує інституційної

координації, соціального капіталу, спільної інтерпретаційної рамки і розподілу ролей між громадами, музеями, освітніми установами та бізнесом. Міжнародні дослідження культурних туристичних кластерів показують, що інновація і конкурентоспроможність з'являються там, де культурна спадщина пов'язана з інституціями та локальними мережами, а управління поєднує рішення «згори» і «знизу» [9; 11].

Звідси випливають і наслідки для управління ресурсами. По-перше, потрібна не ізолювана охорона окремих пам'яток, а спільна карта ролей у кластері. По-друге, потрібне поетапне ранжування об'єктів за станом збереження, інтерпретаційною ємністю та доступністю. По-третє, варто поєднати реставрацію з адаптивним використанням, цифровою інтерпретацією, локальним підприємством і транскордонними маршрутами. Умови повоєнного відновлення роблять це завдання особливо нагальним. Для спадщини, що працює як туристичний ресурс, критично важливими стають інвентаризація, фіксація стану, визначення пріоритетів відновлення і ризик-орієнтоване планування. Саме таку логіку пропонує міжнародний досвід роботи з постконфліктною спадщиною. Для України це набуває ще більшої ваги, оскільки культурний і туристичний сектори вже зазнали значних втрат, а отже майбутня туристична конкурентоспроможність залежить від того, наскільки якісно пам'ятки будуть не лише відреставровані, а й повторно включені у життя території [10; 12].

Отже, суспільно-історичні передумови формування буковинських палацово-замкових об'єктів мають не лише ретроспективне, а й прикладне значення. Вони пояснюють, чому буковинський сегмент кластера є менш масовим, але більш різножанровим і нарративно насиченим. Саме з цього випливає подальша логіка висновків щодо типології ресурсів, пріоритетів збереження та механізмів їх інтеграції у спільний туристичний продукт Поділля і Буковини.

Висновки. У статті досліджено суспільно-історичні передумови формування палацово-замкових об'єктів Буковини як складової ресурсної бази палацово-замкового туризму Подільсько-Буковинського туристичного кластеру. Основну увагу зосереджено на впливі прикордонного положення регіону, змін державної належності, поліетнічної структури населення, ролі адміністративних, церковних і землевласницьких еліт, а також трансформації функцій палацово-замкових об'єктів від

оборонних до резиденційних, представницьких і культурно-символічних.

Головним результатом є обґрунтування того, що буковинський сегмент палацово-замкової спадщини сформувався за логікою, відмінною від подільської. Якщо для Поділля визначальними були тривалі воєнно-оборонні імперативи та висока концентрація фортифікацій, то для Буковини більшою мірою характерними стали прикордонна контактність, багаторазова зміна політичних юрисдикцій, поліетнічне середовище та вагома роль інституційного й елітного патронату. Саме це зумовило появу більш різнотипної, функціонально гнучкої та наративно насиченої спадщини. Встановлено, що сучасна туристична атрактивність палацово-замкових об'єктів Буковини ґрунтується не лише на архітектурній цінності, а й на їх здатності репрезентувати історію прикордоння, культурного посередництва, соціального престижу та багатозарової регіональної ідентичності.

Наукова цінність одержаних результатів полягає в поєднанні суспільно-історичного аналізу з ресурсним і кластерним підходами

до туризму. Практична цінність полягає в тому, що запропоновані положення можуть бути використані для типологізації об'єктів, формування тематичних маршрутів, розроблення інтерпретаційних моделей, удосконалення стратегій збереження та адаптивного використання спадщини, а також для посилення конкурентоспроможності Подільсько-Буковинського туристичного кластеру в умовах повоєнного відновлення України.

Разом із тим дослідження має певні обмеження. Воно зосереджене переважно на історико-генетичному та концептуально-аналітичному вимірах і не охоплює повномасштабної кількісної оцінки туристичних потоків, економічної ефективності використання об'єктів та детального GIS-моделювання їх просторових зв'язків. Перспективними є подальші студії, спрямовані на компаративний аналіз Буковини й Поділля, інвентаризацію палацово-замкових ресурсів, оцінювання їх сучасної туристичної привабливості, а також на розроблення моделей інтеграції спадщини в регіональні програми відновлення, брендування та сталого розвитку туризму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антоненко В., Хуткий В., Мельник Д. Туристичний потенціал замкового туризму в Подільсько-Буковинському туристичному кластері. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтва. Серія: Туризм*. 2021. Т. 4, № 2. С. 163–180. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7603.4.2.2021.249694>
2. Бордун О. Ю., Білоус С. В. Стан та перспективи замкового туризму в контексті стратегічного розвитку туристичної галузі західного регіону України. *Економіка. Управління. Інновації. Серія : Економічні науки*. 2011. № 1.
3. Демчишина А. Проблеми та перспективи розвитку транскордонного туризму в євро регіонах. Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Чернівці, 2021.
4. Крамарчук С. П. Проблеми та перспективи розвитку замкового туризму в Україні. Міжнародний бізнес та замковий туризм в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, м. Тернопіль–Збараж, 28–29 квітня 2017 р. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. С. 166–168.
5. Паньків Н., Сагайдак В. Організація культурно-пізнавального туризму. Сучасний стан та тенденції розвитку в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2022. Т. 310, № 5(1). С. 58–71. DOI: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5\(1\)-10](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5(1)-10)
6. Паньків Н. М. Туристичне ресурсознавство: навчальний посібник. Львів: Український бестселер, 2011. 238 с.
7. Панкова Є.В. Туристичне краєзнавство. Навчальний посібник. Київ. Видавництво «Альтерпрес», 2003. 352 с.
8. Підставка Р. Замковий туризм регіону: дослідження, проблеми, здобутки. Міжнародний бізнес та замковий туризм в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, м. Тернопіль–Збараж, 28–29 квітня 2017 р. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. С. 199–200.
9. Alberti F. G., Giusti J. D. Cultural heritage, tourism and regional competitiveness: the Motor Valley cluster. *City, Culture and Society*. 2012. Vol. 3, no. 4. P. 261–273. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2012.11.003>
10. Belal A., Shcherbina E. Heritage in post-war period challenges and solutions. *IFAC-PapersOnLine*. 2019. Vol. 52, no. 25. P. 252–257. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ifacol.2019.12.491>

11. Martínez-Pérez Á., Elche D., García-Villaverde P. M., Parra-Requena G. Cultural tourism clusters: social capital, relations with institutions, and radical innovation. *Journal of Travel Research*. 2019. Vol. 58, no. 5. P. 793–807. DOI: <https://doi.org/10.1177/0047287518778147>
12. UNESCO. World Heritage and Sustainable Tourism Programme. URL: <https://whc.unesco.org/en/tourism/> (дата звернення: 06.05.2026).

REFERENCES:

1. Antonenko V., Khutkyi V., Melnyk D. (2021) Turystychnyi potentsial zamkovoho turyzmu v Podilsko-Bukovynskomu turystychnomu klasteri [Tourist potential of castle tourism in the Podillia-Bukovyna tourism cluster]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv. Serii: Turyzm – Bulletin of Kyiv National University of Culture and Arts. Series: Tourism*, vol. 4, no. 2, pp. 163–180. <https://doi.org/10.31866/2616-7603.4.2.2021.249694>
2. Bordun O. Yu., Bilous S. V. (2011) Stan ta perspektyvy zamkovoho turyzmu v konteksti stratehichnoho rozvytku turystychnoi haluzi zakhidnoho rehionu Ukrainy [State and prospects of castle tourism in the context of strategic development of the tourism industry of the western region of Ukraine]. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii. Serii: Ekonomichni nauky – Economy. Management. Innovations. Series: Economic Sciences*, no. 1.
3. Demchyshyna A. (2021) Problemy ta perspektyvy rozvytku transkordonnoho turyzmu v yevrorehionakh [Problems and prospects for the development of cross-border tourism in Euroregions]. *Materialy studentskoi naukovoï konferentsii Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yurii Fedkovycha – Proceedings of the Student Scientific Conference of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University*. Chernivtsi.
4. Kramarchuk S. P. (2017) Problemy ta perspektyvy rozvytku zamkovoho turyzmu v Ukraini [Problems and prospects for the development of castle tourism in Ukraine]. *Mizhnarodnyi biznes ta zamkovi turizm v Ukraini: suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku: zbirnyk tez dopovidei Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – International Business and Castle Tourism in Ukraine: Current State and Development Prospects: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Ternopil–Zbarazh, April 28–29, 2017*. Ternopil: TNEU, pp. 166–168.
5. Pankiv N., Sahaidak V. (2022) Orhanizatsiia kulturno-piznavalnoho turyzmu. Suchasnyi stan ta tendentsii rozvytku v Ukraini [Organization of cultural and educational tourism. Current state and development trends in Ukraine]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky – Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, vol. 310, no. 5(1), pp. 58–71. [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5\(1\)-10](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5(1)-10)
6. Pankiv N. M. (2011) Turystychni resursoznavstvo: navchalnyi posibnyk [Tourism resource studies: textbook]. Lviv: Ukrainskyi bestseler. Morrison A. M. *Marketing and Managing Tourism Destinations*. 3rd ed. Routledge, 2024. 614 p.
7. Pankova Ye. V. (2003) Turystychni kraieznavstvo: navchalnyi posibnyk [Tourism local studies: textbook]. Kyiv: Alterpres.
8. Pidstavka R. (2017) Zamkovi turizm rehionu: doslidzhennia, problemy, zdotky [Castle tourism of the region: research, problems, achievements]. *Mizhnarodnyi biznes ta zamkovi turizm v Ukraini: suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku: zbirnyk tez dopovidei Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – International Business and Castle Tourism in Ukraine: Current State and Development Prospects: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Ternopil–Zbarazh, April 28–29, 2017*. Ternopil: TNEU, pp. 199–200.
9. Alberti F. G., Giusti J. D. (2012) Cultural heritage, tourism and regional competitiveness: the Motor Valley cluster. *City, Culture and Society*, vol. 3, no. 4, pp. 261–273. <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2012.11.003>
10. Belal A., Shcherbina E. (2019) Heritage in post-war period challenges and solutions. *IFAC-PapersOnLine*, vol. 52, no. 25, pp. 252–257. <https://doi.org/10.1016/j.ifacol.2019.12.491>
11. Martínez-Pérez Á., Elche D., García-Villaverde P. M., Parra-Requena G. (2019) Cultural tourism clusters: social capital, relations with institutions, and radical innovation. *Journal of Travel Research*, vol. 58, no. 5, pp. 793–807. <https://doi.org/10.1177/0047287518778147>
12. UNESCO. World Heritage and Sustainable Tourism Programme. Available at: <https://whc.unesco.org/en/tourism/> (access date: 06.05.2026).

Дата надходження статті: 22.04.2026

Дата прийняття статті: 15.05.2026

Дата публікації статті: 28.05.2026